

A Madridi Nyilatkozat

2002. március 20-23-án rendezték Madridban az Európai Fogyatékosügyi Kongresszust azzal a céllal, hogy felhívják a nyilvánosság figyelmét az Európában élő 50 millió fogyatékos embert (is) megillető állampolgári, szociális, gazdasági és kulturális jogokra.

A 2003. évet a kongresszus az „EURÓPAI FOGYATÉKOS EMBEREK ÉVÉNEK” nyilvánította.

■ Nemzetközi szinten a fogyatékkal élők jogaiért, mind teljesebb társadalmi befogadásukért folytatott munka természetesen nem áll előzmények nélkül. (Európai Szociális Charta – 1991.)

Mérföldkőnek tekintjük azonban az 1997-es Amszterdami Szerződést, amely 1999-től lépett hatályba. E szerződés teremtette meg a jogi alapját a társadalmi kirekesztődés által fenyegetett csoportok, köztük a fogyatékos emberek integrációjáért folyó uniós együttműködésnek.

Az EU szerződés hiteles történetének része, hogy a fogyatékosokat képviselő civil szervezetek kitartó lobbizásának köszönhetően került a dokumentumba a „fogyatékos” kifejezés a társadalmi kirekesztődésnek kitett csoportok – munkanélküliek, alacsony jövedelműek, etnikai kisebbségek – mellett. Nem volt tehát magától értetődő, hogy a fogyatékosok is a kirekesztődés veszélyeztetettjei.

Az Amszterdami Szerződésnek az antidiszkrimináció tilalmáról szóló 13. cikkében olvashatjuk: „... olyan intézkedéseket hozhat, amelyek a nemre, fajra, vagy etnikai hovatatozásra, vallásra vagy meggyőződésre, fogyatékosagra, korra vagy szexuális irányultságra tekintettel mindenfajta megkülönböztetés elleni küzdelem érdekében szükségesek.”

Ettől kezdve az uniós fogyatékosügyi politika már nem pusztán ajánlás a tagországok számára, hanem kötelező jogi érvénnyel bír.

Pontosabban: az új jogi szabályozás egyelőre csak elvi lehetőséget teremtett, realizálásához, azaz a Közösség konkrét jogi intézkedéseire még komoly eljárási akadályokat kell leküzdeni.

Nem csak az EU Tanács kompetenciája bővült, de jó esély mutatkozik arra is, hogy az Európai Bíróság gyakorlatában jogforrásnak tekintse az Amszterdami Szerződést.

Immár kompetencia birtokában a Madridi Nyilatkozat koncepcionális

keretet ad a fogyatékosokat érintő cselekvési programok uniós, nemzeti, regionális és lokális szintjei számára. A Nyilatkozat 6 pontból álló Preambuluma arra készíthet, hogy még csatlakozásunk előtt végiggondoljuk viszonyunkat a fogyatékos emberekhez, a fogyatékos jelenségéhez. Azt a viszonyt kell újra fogalmaznunk, amely az egyén, a társadalom és az állam szintjén kívánatos és hatékony. A Preambulum egyes pontjait kommentálva próbáljuk meg tesztelni viszonyunkat egy más szemlélethez.

■ A FOGYATÉKOSÜGY EMBERI JOGI KÉRDÉS

A dokumentum az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatára hivatkozva figyelmeztet arra, hogy a minden ember szabad és egyenlő méltóságában és jogában tételt a fogyatékosokra is kiterjesztetten értelmezzük, azaz minden fogyatékos ember élvezhesse az emberi jogok teljes körét.

A nemzetközi dokumentumokban szokásos módon diszkrét megfogalmazás utal rá, hogy e jogok a nemzeti alkotmányokban (többnyire) elismert jogok. Tegyük hozzá, hogy a jogok terjedelme ettől függ, a jogokkal való élési lehetősége pedig alacsonyabb jogszabályoktól és a jogalkalmazás gyakorlatától.

■ A FOGYATÉKOS EMBEREK NEM JÓTÉKONYKODÁST, HANEM ESÉLYEGYENLŐSÉGET AKARNAK

A fogyatékos emberekkel szemben az állam paternalista filozófiáján nyugvó társadalom – és szociálpolitikája, de a társadalmi attitűd is sokáig „európai hagyomány” volt a nyugati demokráciákban. A korabeli szocialista országokban az „erős állam” lényegéből fakadóan még erőteljesebben érvényesült a szánalomra és a vélt tehetetlenségre épülő gyakorlat.

Ezzel szemben a fogyatékkal élőknek a saját életük irányításához kell jogokat biztosítani. A társadalmi beilleszkedés előmozdításáról, a rehabilitációról a

hangsúlyt át kell helyeznünk a fogyatékosok szükségleteinek elfogadására, ki-elégítésére. A társadalmi erőforrások hozzáféréseben esélyegyenlőséget kell biztosítani az élet minden területén. Nevezetesen befogadó (inkluzív) oktatásra, egészségügyi ellátásra, szociális szolgáltatásokra van szükség, a fogyasztási javakhoz és szolgáltatásokhoz való szabad hozzáférésre.

■ A TÁRSADALMI KORLÁTOK DISZKRIMINÁCIÓT ÉS SZOCIÁLIS KIREKESZTÉST EREDMÉNYEZNEK

A korlátok elsődlegesen a szegregált oktatásból, az alacsony színvonalú szakképzésből erednek, másodlagosan pedig a szintén alacsony nivójú, rosszul fizetett és csekély számú munkalehetőséget kínáló foglalkoztatásból. Ezért a fogyatékkal élőket környezetük eltartottak és munkaképtelenek tekintik.

■ A FOGYATÉKOS EMBEREK: LÁTHATATLAN ÁLLAMPOLGÁROK

Támogató és hozzáférhető környezet és szemlélet hiányában a fogyatékos emberek társadalmi részvétele súlyosan gátolt lehet, de mindenképpen akadályozott. Ezért a diszkrimináció velük szemben nem csak előítéletességen alapulhat, hanem „láthatatlanságuk” miatt elfeledkezünk róluk.

■ A FOGYATÉKOS EMBEREK HETEROGÉN CSOPORTOKAT ALKOTNAK

Mint a társadalom egésze és valamennyi rétege, a fogyatékosok is igen sokféle csoportot alkotnak. Sokféleségüket tiszteletben kell tartani, a belőle fakadó eltérő szükségleteiket és függőségeiket tőlünk messzemenően figyelembe kell venni a szociálpolitikában, a szociális munkában, az oktatásban, az egészségügyi ellátásban és természetesen abban, hogy használhassák a társadalom intézményeit.

Arra is gondolnunk kell, hogy a fogyatékosok többsége családjában él és

